

Warszawa, 08-05-2023 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur

KMP.570.3.2023.AO

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu
wyrzeźwienia Komendy Powiatowej Policji w Strzyżowie**

1. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT)¹. Polska przystąpiła do OPCAT na podstawie uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie i stanowi on część krajowego porządku prawnego (art. 87 i 91 Konstytucji). Podpisując OPCAT, Polska zobowiązała się do utworzenia krajowego mechanizmu prewencji, którego funkcję wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich za pomocą działającego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)².

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

² Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r., poz. 627, ze zm.).

KMPT ma dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa – strony, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem³. Z kolei przez „pozbawienie wolności” OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej⁴”.

Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie swojej wizyty członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urządzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁵. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁶.

Spostrzeżenia KMPT czynione podczas wizytacji opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁷.

KMPT nie jest organem dochodzeniowo-śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁸.

Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko

³ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

⁴ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁵ Zob. art. 20 OPCAT.

⁶ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁷ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. przykładowo Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2020 r., Część II – Jak pracuje KMPT?

⁸ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część II, pkt 6. Zobacz również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, New York and Geneva 2018, s. 4-6.

wystąpienia tortur i złego traktowania osób pozbawionych wolności oraz zaproponowanie rozwiązań mających na celu wyeliminowanie tego ryzyka. Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ⁹ oraz zalecenia organów międzynarodowych.

W każdym przypadku, kiedy przedstawiciele Krajowego Mechanizmu ujawnią ryzyko zaistnienia naruszeń praw osób pozbawionych wolności (nawet jeśli jego istnienie wynika jedynie z relacji osób pozbawionych wolności), KMPT jest zobowiązany do wydania odpowiedniego zalecenia w raporcie. Dlatego też na zalecenia końcowe w niniejszym raporcie należy patrzeć nie tylko przez pryzmat nieprawidłowości, które już zaistniały, lecz także przez pryzmat prewencji.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. osoba zatrzymana, funkcjonariusz Policji, pracownik cywilny jednostki organizacyjnej Policji) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie od tego, czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że „żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób”.

⁹ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

3. Uwagi wstępne na temat wizytacji

Na podstawie art. 19 OPCAT oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 27 marca 2023 r. przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur przeprowadzili wizytację Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia Komendy Powiatowej Policji w Strzyżowie (dalej jako: PdOZ, Pomieszczenie, Izba).

W skład zespołu wizytującego wchodził: Klaudia Kamińska i Rafał Kulas (prawnicy) oraz Aleksandra Osińska (psycholożka).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób zatrzymanych przez Policję, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków pobytu osób zatrzymanych i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę wstępną z insp. Mirosławem Wośko (Komendantem Powiatowej Policji w Strzyżowie) oraz podinsp. Marianem Chlebicą (Naczelnikiem Wydziału Prewencji i Ruchu Drogowego);
- dokonano oglądu pomieszczeń PdOZ;
- przeprowadzono rozmowę indywidualną z funkcjonariuszem pełniącym służbę w PdOZ w dniu wizyty, w warunkach zapewniających poufność;
- dokonano analizy dokumentacji dostępnej w Izbie;
- wykonano dokumentację fotograficzną.

Po zakończeniu wizytacji dokonano analizy informacji i dokumentacji przekazanych przez Komendanta Powiatowego Policji w Strzyżowie.

Należy jednak wskazać, iż na etapie próby o dostanie do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich części dokumentacji oraz wybranego zapisu z monitoringu z pobytu dwóch osób zatrzymanych, doszło do utrudnień w wykonywaniu mandatu KMPT.

W odpowiedzi na Wniosek o udostępnienie nagrań z monitoringu wizyjnego z dnia 27 marca 2023 r., Komendant Powiatowy Policji w Strzyżowie w odpowiedzi z dnia 6 kwietnia 2023 r. wskazał, iż „zgodnie z wydanymi poleceniami Dyrektora Biura Kadr, Szkolenia i Obsługi Prawnej Komendy Głównej Policji, inspektora Jarosława Siekierskiego (Pismo KPP-1992/623/2023 z dnia 22 lutego 2023 r.) nie może udostępnić kopii i odpisów dokumentów postępowań oraz kopii zapisów nagrań z monitoringów”¹⁰.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur nie podziela wniosków wskazanych we wskazanej opinii prawnej i stoi na stanowisku, iż art. 20 pkt b OPCAT¹¹ stanowi podstawę uprawniającą pracowników KMPT do zapoznawania się także ze zarchiwizowanym materiałem dotyczącym traktowania osób pozbawionych wolności. Warto również podkreślić, że praktyka taka była stosowana bez przeszkód do dnia 22 lutego br., kiedy to po raz pierwszy została zanegowana w piśmie Zastępcy Komendanta Głównego Policji – nadinsp. Romana Kustera. Niczym nieuzasadnione, w ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, odstąpienie przez Policję od stosowania tej praktyki prowadzi do znacznego utrudnienia wykonywania mandatu Krajowego Mechanizmu, wpływając tym samym na brak możliwości rzetelnego i wszechstronnego sprawdzenia

¹⁰ Pismo Komendanta Powiatowego Policji w Strzyżowie z dnia 5 kwietnia 2023 r.; L.dz. E – 579/2023.

¹¹ „W celu umożliwienia krajowym mechanizmom prewencji wypełniania ich mandatu Państwa Strony niniejszego protokołu podejmują się przyznać im: [...] b) dostęp do wszystkich informacji dotyczących traktowania tych osób, jak również warunków ich zatrzymania”.

warunków oraz sposobu traktowania osób pozbawionych wolności w jednostkach Policji.

Podczas wizytacji przedstawiciele Krajowego Mechanizmu dokonali m.in. oceny przestrzegania praw osób zatrzymanych w obszarach związanych z legalnością ich pobytu w Izbie, traktowaniem przez funkcjonariuszy oraz zapewnionymi warunkami bytowymi.

W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie problemy systemowe, wymagające zmiany prawa lub praktyki jego stosowania (pkt 5 raportu), oraz obszary, które w ocenie przedstawicieli KMPT wymagają ulepszeń, istotnych z punktu widzenia prewencji tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania (pkt 6 raportu).

4. Charakterystyka PdOZ

Wizytowane Pomieszczenie przeznaczone jest dla kobiet i mężczyzn zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Nadzór nad jego funkcjonowaniem sprawuje Naczelnik Wydziału Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Powiatowej Policji w Strzyżowie.

PdOZ dysponuje 4 miejscami, rozmieszczonymi w 3 pokojach dla osób zatrzymanych (1 pokój dwuosobowy i 2 pokoje jednoosobowe).

Opłata za pobyt w celu wytrzeźwienia wynosi 200 zł.

5. Problemy systemowe

5.1. Brak należytej obsady w PdOZ

Służba w Pomieszczeniu pełniona jest przez jednego funkcjonariusza (jest to zastępca dyżurnego, który nie przebywa w samym PdOZ, a w dyżurce i nadzoruje osoby zatrzymane poprzez monitoring)¹². W ocenie KMPT jedna osoba nie jest jednak w stanie jednocześnie wykonywać obowiązków proceduralnych (takich jak wypełnianie dokumentacji), kontrolnych i związanych z realizacją praw osób zatrzymanych (np. umożliwienie im dostępu do toalety). Utrudnione jest również efektywne reagowanie na ewentualne zdarzenia nadzwyczajne, np. podejmowane próby samobójcze. Nie poprawia sytuacji także fakt, iż pomimo umiejscowienia dyżurki naprzeciwko wejścia do PdOZ, potrzeba czasu, aby w razie konieczności natychmiast znaleźć się w pokoju, w którym przebywa osoba zatrzymana.

Taki sposób organizacji służby może być również niebezpieczny dla samego funkcjonariusza pełniącego służbę w PdOZ. Wyklucza bowiem możliwość wzajemnej asekuracji funkcjonariuszy i sprawnej reakcji na wypadek agresji fizycznej ze strony zatrzymanego. Z uwagi na powyższe, KMPT od wielu lat postuluje zmianę obowiązujących przepisów¹³.

Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom (CPT) podkreśla rolę policyjnych profosów w systemie zapobiegania torturom. Wskazuje, że wyodrębnienie wyspecjalizowanej grupy funkcjonariuszy, zajmujących się wyłącznie nadzorem nad osobami umieszczonymi w areszcie policyjnym, prowadzi do ich większej specjalizacji, sprzyja profesjonalizmowi i skuteczności oraz zwiększa poczucie odpowiedzialności za osoby zatrzymane. Taka praktyka może również przyczynić się do przełamania często źle pojmowanego poczucia solidarności zawodowej (w przypadku niewłaściwego traktowania zatrzymanych przez innych funkcjonariuszy) i wzmocnić zabezpieczenia proceduralne, które mają służyć ochronie przed taką praktyką. Przykładowo

¹² Zgodnie z § 2 ust. 2 zarządzenia nr 130 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 sierpnia 2012 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (Dz. Urz. KGP poz. 42 ze zm.), kierownik jednostki organizuje służbę w taki sposób, aby w pomieszczeniu pełnił ją co najmniej jeden policjant.

¹³ Zob. Raport RPO z działalności KMPT za 2021 r., s. 65.

funkcjonariusz pełniący służbę w areszcie policyjnym może sprawdzić przy przyjęciu, czy zatrzymany został w sposób zrozumiały poinformowany o swoich prawach. Kontakt z takim policjantem stanowi też pierwszą okazję dla osoby zatrzymanej do złożenia formalnej skargi przeciwko funkcjonariuszom dokonującym zatrzymania, np. w odniesieniu do nadmiernego użycia siły przy zatrzymaniu¹⁴.

5.2. Przerzucanie na Policję obowiązku opieki nad osobami nietrzeźwymi

Nadal aktualny pozostaje problem dotyczący przerzucania na Policję obowiązku opieki nad osobami nietrzeźwymi. Zagadnienie to było już sygnalizowane wielokrotnie przez Rzecznika Praw Obywatelskich w raportach rocznych z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur m.in. za lata 2018¹⁵, 2019¹⁶ i 2021¹⁷.

W wizytowanym PdOZ sporą grupę osadzanych w Izbie stanowią osoby nietrzeźwe, zatrzymane w celu wytrzeźwienia (pomimo iż w Rzeszowie działa izba wytrzeźwień, a o tym, czy zatrzymany trafia do niej, czy do PdOZ, decyduje stan upojenia alkoholowego). W 2022 r. osadzono w Pomieszczeniu 57 takich osób, na łączną liczbę 142 zatrzymanych. W 2023 r. do dnia wizytacji takich osób było 11, na łączną liczbę 56 zatrzymanych.

Tymczasem policyjne miejsca zatrzymań nie są przygotowane do zapewnienia osobom zatrzymanym do wytrzeźwienia odpowiednich warunków i bezpieczeństwa. Poza badaniem lekarskim przed przyjęciem, nie istnieje obecnie wymóg zapewnienia stałej opieki medycznej takim osobom. Brakuje zatem lekarza, który czuwałby w jednostkach policyjnych nad trzeźwieniem osób zatrzymanych i fachowo kontrolował ich stan zdrowia. Odpowiedzialność za bezpieczeństwo osób zatrzymanych do

¹⁴ Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, par. 83-85.

¹⁵ Zob. Raport z działalności KMPT w 2018 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/informacja-rocznakrajowego-mechanizmu-prewencji-tortur-za-rok-2018>.

¹⁶ Zob. Raport z działalności KMPT w 2019 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/raport-rpo-z-dzialalnoscikrajowego-mechanizmu-prewencji-tortur-w-2019-r>.

¹⁷ Zob. Raport z działalności KMPT w 2021 r., https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-07/Raport%20Roczny%202021%20KMPT_wersja%20elektroniczna.pdf.

wytrzeźwienia spada na funkcjonariuszy Policji, którzy nie są do tej roli przygotowani i w sytuacjach podejrzenia pogorszenia stanu zdrowia mogą jedynie udzielić pierwszej pomocy przedmedycznej i wezwać zespół ratownictwa medycznego, licząc, że interwencja nastąpi szybko i będzie skuteczna.

Takie rozwiązanie w ocenie KMPT nie jest jednak satysfakcjonujące, gdyż nie chroni w sposób należyty bezpieczeństwa osób zatrzymanych do wytrzeźwienia. Wymaga zatem zmian systemowych.

5.3. Badanie medyczne osób zatrzymanych

Nie wszystkie osoby zatrzymane przed ich osadzeniem w PdOZ są poddawane badaniom lekarskim. Policjanci kierują się w tym względzie przepisami rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych¹⁸.

W ocenie KMPT badaniu medycznemu powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane przez Policję. Takie badanie stanowi bowiem podstawową gwarancję prewencji tortur oraz chroni funkcjonariuszy przed ewentualnymi zarzutami i konsekwencjami dotyczącymi niewłaściwego traktowania zatrzymanych i sposobu sprawowania nad nimi nadzoru. Z kolei świadomość ujawnienia obrażeń oraz ich udokumentowanie przez personel medyczny pełni funkcję odstraszącą, co może zapobiec również nieuzasadnionemu lub nieproporcjonalnemu stosowaniu środków przymusu bezpośredniego.

Zapewnienie profilaktycznych badań medycznych wszystkich osób zatrzymanych przez Policję rekomenduje Polsce Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT)¹⁹.

¹⁸ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz. U. poz. 1102 ze zm.).

¹⁹ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 53 i 55.

5.4. Dostęp do pomocy prawnej od początku zatrzymania

Na terenie PdOZ znajdowała się lista adwokatów i radców prawnych działających z urzędu. W razie potrzeby jest ona udostępniana osobom zatrzymanym. Na terenie Komendy Powiatowej w Strzyżowie znajdowało się także pomieszczenie, w którym osoba zatrzymana może odbyć spotkanie ze swoim prawnikiem (szerzej na ten temat w pkt 6.2 raportu).

W Polsce nie funkcjonuje jednak system pomocy prawnej, który umożliwiłby każdemu zatrzymanemu bezpłatny kontakt z adwokatem lub radcą prawnym, bezpośrednio po zatrzymaniu. Tymczasem właśnie w okresie bezpośrednio następującym po pozbawieniu wolności ryzyko tortur i złego traktowania jest największe.

Zgodnie z polskim prawem wnioski o przyznanie obrońcy z urzędu można złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego. Do czasu wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania), co w połączeniu z brakiem innych zabezpieczeń (takich jak obowiązkowe badanie medyczne po zatrzymaniu i brak rejestracji obrazu i dźwięku z przesłuchania) sprzyja prawdopodobieństwu wystąpienia tortur. Szczególnie trudna jest sytuacja osób mniej zamożnych, których nie stać na zaangażowanie obrońcy z wyboru. Takie osoby są de facto pozbawione pomocy prawnej na początkowym etapie postępowania karnego.

Kontakt z niezależnym, profesjonalnym pełnomocnikiem stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych i innych przysługujących zatrzymanemu uprawnień, sprzyja rzetelności i jakości postępowania karnego oraz chroni samych funkcjonariuszy na wypadek pomówień dotyczących metod ich pracy.

Problem ten został dostrzeżony również przez instytucje międzynarodowe: CAT²⁰, SPT²¹ i CPT²². Był również sygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich Ministrowi Sprawiedliwości²³.

Warto również podkreślić, że nie wprowadzając odpowiedniego systemu pomocy prawnej, Polska narusza obowiązek zagwarantowania obywatelom Unii Europejskiej przebywającym na jej terytorium realizacji uprawnień wynikających z unijnych dyrektyw.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych²⁴.

Z kolei na podstawie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia

²⁰ Zob. Uwagi końcowe Komitetu Przeciwko Torturom dotyczące siódmego raportu okresowego Polski, CAT/C/POL/CO/7, par. 15 pkt a, par. 16 pkt a.

²¹ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 51-52.

²² Zob. Raporty CPT z wizyt w Polsce w 2017 r. [CPT/Inf (2018) 39, par. 25] oraz w 2019 r. [CPT/Inf (2020) 31, par. 19, 21-22.

²³ Zob. Wystąpienia RPO do Ministra Sprawiedliwości z 18 kwietnia 2017 r., 27 września 2018 r. i 25 stycznia 2022 r., KMP.570.3.2017.RK.

²⁴ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016 nr 297, s. 1 z późn. zm.).

przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem²⁵.

5.5. Brak środków prawnych służących ochronie sygnalistów

Skuteczne zapobieganie torturom wymaga stworzenia odpowiednich ram prawnych i kultury instytucjonalnej, które umożliwią funkcjonariuszom Policji zgłaszanie przypadków niewłaściwych zachowań ze strony ich współpracowników, bez ryzyka odwetu lub posądzenia o nielojalność wobec swojej grupy zawodowej.

W przepisach brak jest jednak odpowiednich procedur, które zapewniłyby funkcjonariuszom poufny i bezpieczny sposób raportowania o przypadkach złego traktowania ze strony innych policjantów. Teoretycznie funkcjonariusz może poinformować o ewentualnym uchybieniu bezpośredniego przełożonego lub napisać notatkę służbową. Taki sposób raportowania sprawia jednak, że policjanci obawiają się, iż ich działanie zostanie uznane za nielojalne i poniosą za to konsekwencje. W efekcie wiele przypadków złego traktowania zatrzymanych może nie zostać zgłoszonych. Sprzyja to poczuciu bezkarności i łamaniu praw człowieka.

²⁵ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013 nr 294, s. 1).

Przyjęcie środków służących ochronie sygnalistów zalecił Polsce CPT²⁶. Konieczność ich ochrony podkreślają również Komitet Ministrów Rady Europy²⁷ i Parlament Europejski²⁸.

Działalność sygnalistów stanowi ważny element prewencyjny. Może ona stanowić wczesne ostrzeżenie i pomóc w ujawnianiu nieprawidłowości, które w przeciwnym razie mogłyby pozostać ukryte, oraz identyfikacji osób odpowiedzialnych za naruszenia²⁹. Służy też samej organizacji, gdyż pomaga jej zrozumieć, że uczynienie procesu informowania o nieprawidłowościach łatwiejszym i bezpieczniejszym leży w jej interesie³⁰. Niewłaściwe zachowanie funkcjonariusza może bowiem rzutować na wizerunek całej formacji oraz szacunek dla prawa i instytucji państwa. Wdrażanie wewnętrznych mechanizmów raportowania o nieprawidłowościach sprzyja zaś kreowaniu wysokich standardów obsługi i zarządzania ryzykiem³¹.

O braku odpowiednich rozwiązań prawnych dotyczących sygnalistów w służbach mundurowych i specjalnych Rzecznik Praw Obywatelskich informował Premiera³² oraz, w kontekście funkcjonariuszy Policji, również Marszałka Senatu³³.

W odpowiedzi na wystąpienie Minister – Członek Rady Ministrów Koordynator Służb Specjalnych Mariusz Kamiński poinformował Rzecznika, że możliwość objęcia statusem sygnalisty funkcjonariuszy tych służb zostanie poddana analizie w trakcie prac nad projektem ustawy wdrażającej do polskiego systemu prawnego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w

²⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2013 r., CPT/Inf (2014) 21, par. 24. Zob. również Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, par. 71.

²⁷ Zob. Protection of whistleblowers: recommendation CM/Rec (2014)7 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 30 April 2014 and explanatory memorandum.

²⁸ Zob. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 października 2017 r. w sprawie uzasadnionych środków ochrony sygnalistów działających w interesie publicznym podczas ujawniania poufnych informacji posiadanych przez przedsiębiorstwa i organy publiczne (2016/2224(INI)).

²⁹ Zob. Explanatory memorandum, Introduction. The importance of whistleblowing and protecting whistleblowers in Europe, pkt 1 i 3.

³⁰ Tamże, pkt 8.

³¹ Tamże, pkt 9.

³² Zob. Wystąpienie RPO z 16 kwietnia 2018 r., KMP.570.1.2018.RK.

³³ Zob. Wystąpienie RPO z 29 czerwca 2021 r., KMP.071.4.2021.

sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii. Kluczowe w tej kwestii mają być działania i propozycje ministra właściwego do spraw pracy, nie zaś przepisy dotyczące statusu sygnalisty ujęte w projekcie ustawy o jawności życia publicznego³⁴.

Projekt ustawy zgłoszony przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej znajduje się obecnie na etapie prac legislacyjnych. Według najnowszej wersji projektu z dnia 5 stycznia 2023 r. ustawa ma mieć zastosowanie również do funkcjonariuszy Policji (art. 4 ust. 1 pkt 11 projektu)³⁵.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1. Prawo do informacji

PdOZ dysponował tłumaczeniami Regulaminu pobytu osób w Izbie w językach obcych. Dokumentacja podpisywana przez cudzoziemców w postaci protokołów zatrzymań, kwitów depozytowych, oświadczeń o zapoznaniu się z prawami sporządzana była w języku polskim.

Do protokołów zatrzymań dołączone były przetłumaczone na język obcy pouczenia o prawach zatrzymanego w postępowaniu karnym, jednak same protokoły sporządzone były w języku polskim i nie zawierały informacji dotyczących stopnia komunikatywności w języku polskim w mowie i piśmie oraz informacji o przetłumaczeniu ich treści przez tłumacza. Z przeprowadzonych rozmów wynikało, że jeśli tłumacz był obecny, to tylko podczas czynności procesowych, a nie w czasie pobytu w PdOZ. Nie ma więc pewności, czy cudzoziemcy zrozumieli treść podpisanych dokumentów i w jakim stopniu.

KMPT podkreśla w tym miejscu, że prawo do informacji stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności

³⁴ Zob. Pismo z 21 września 2021 r., znak DBN.WP.3581.5.4.2020.GG(25).

³⁵ Zob. Projekt ustawy o ochronie osób zgłaszających naruszenia prawa z dnia 5 stycznia 2013 r. (nr z wykazu UC101). Dostępny pod adresem: <https://legislacja.gov.pl/projekt/12352401/katalog/12822857#12822857> [dostęp: 19 kwietnia 2023 r.].

zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w realizacji własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni funkcję prewencyjną w zapobieganiu przemocy.

Z uwagi na powyższe KMPT zaleca zapewnienie, by wszelkie podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla nich zrozumiały. W przypadku problemów z komunikacją należy korzystać z pomocy tłumacza, niezależnie od podstawy zatrzymania. Tłumaczenie dokumentów przez tłumacza powinno być odnotowywane na dokumencie (z podpisem i pieczętą).

KMPT zaleca też odnotowywanie w dokumentacji ewentualnych trudności w komunikacji oraz informacji, w jakim języku komunikuje się zatrzymany oraz czy i w jaki sposób nastąpiło tłumaczenie.

Zgodnie z zaleceniami CPT wszystkie osoby zatrzymane powinny być w pełni informowane o przysługujących im fundamentalnych prawach, od samego początku pozbawienia wolności, tj. od chwili, gdy nakazuje się im pozostanie w jednostce Policji. Szczególny nacisk powinien zostać położony na zapewnienie, by osoby zatrzymane były w stanie zrozumieć treść przysługujących im praw. Obowiązek zapewnienia, by tak się stało, spoczywa na funkcjonariuszach Policji³⁶.

Z kolei SPT rekomendował Polsce przyjęcie niezbędnych środków ustawodawczych i administracyjnych w celu zapewnienia, aby wszystkie osoby pozbawione wolności były informowane o wszystkich przysługujących im prawach oraz o przyczynach ich aresztowania od samego początku pozbawienia wolności oraz, najszybciej jak to możliwe po zatrzymaniu, o stawianych im zarzutach. Takie informacje powinny być najpierw przekazane ustnie w jasny sposób w języku

³⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, par. 28.

zrozumiałym dla danej osoby, w razie potrzeby z pomocą tłumacza, a następnie powinny być przekazane danej osobie w formie pisemnej³⁷.

6.2. Prawo do kontaktu z obrońcą

Kontakt z adwokatem lub radcą prawnym możliwy jest w pomieszczeniu znajdującym się poza PdOZ, na terenie Komendy. Pomieszczenie to jest monitorowane (rejestrowany jest obraz, bez dźwięku). Osoba zatrzymana doprowadzana jest na spotkanie z prawnikiem zazwyczaj przez funkcjonariusza prowadzącego daną sprawę. Obecność policjanta w pomieszczeniu uzależniona jest od kwalifikacji prawnej czynu, za jaki zatrzymana została dana osoba, oraz ewentualnego zagrożenia mataczeniem w sprawie. Taki sposób postępowania stoi w sprzeczności z art. 245 par. 1 Kodeksu postępowania karnego³⁸, który zakłada obecność funkcjonariusza przy spotkaniu z obrońcą jedynie w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami³⁹. Taka obecność nie może zatem stanowić zasady i być podyktowana wyłącznie kwalifikacją prawną czynu, w związku z którym zatrzymana została dana osoba.

Niezależnie od realizacji prawa do obrony, możliwość spotkania z prawnikiem stanowi jedną z podstawowych gwarancji chroniących przed torturami lub innymi formami niewłaściwego traktowania. Fizyczna obecność prawnika w miejscu zatrzymania mocodawcy umożliwia także dokonanie rzetelnej oceny jego stanu fizycznego i kondycji psychicznej. Ponadto spotkanie takie powinno odbywać się na osobności, bez obecności funkcjonariusza, gdyż tylko w takiej sytuacji osoba zatrzymana może czuć się na tyle swobodnie, by móc bez skrępowania przekazać

³⁷ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 50.

³⁸ Dz.U. z 2022 r., poz. 1375.

³⁹ „Zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednią z nimi rozmowę; w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny”.

istotne z punktu widzenia jej sytuacji prawnej informację, a także opowiedzieć o sposobie, w jaki jest traktowana.

W ocenie KMPT obecność kamery w pokoju do rozmów z prawnikiem nie gwarantuje pełnej poufności kontaktu (osłabiając tym samym działanie minimalnej gwarancji prewencji tortur), narusza tajemnicę adwokacką i prawo do obrony.

Powyższy pogląd podziela samorząd adwokacki, który w pismach do Rzecznika Praw Obywatelskich sygnalizował, że obecność kamery w pokoju do rozmów z pełnomocnikiem może prowadzić do naruszenia tajemnicy adwokackiej i godzić w prawo do obrony, w tym w prawo do swobodnego kontaktu z obrońcą oraz prawo do rzetelnego procesu. Tajemnicę adwokacką należy bowiem rozumieć możliwie szeroko. Obejmuje ona bowiem nie tylko rozmowę, ale również materiały przekazane przez klienta lub adwokata w postaci notatek lub dokumentów. Monitorowanie spotkań z obrońcą narusza poufność przekazywanych informacji, szkodzi relacji szczególnego zaufania obrońcy i jego klienta, a tym samym ma wpływ na skuteczność świadczonej pomocy prawnej⁴⁰.

W Dwudziestym Pierwszym Sprawozdaniu Ogólnym⁴¹ CPT stwierdza, iż „umożliwienie osobom zatrzymanym przez policję dostępu do adwokata jest podstawowym zabezpieczeniem przed złym traktowaniem. Istnienie tej możliwości ma zniechęcający wpływ na tych, którzy są skłonni do złego traktowania zatrzymanych osób. Ponadto prawnik jest w znakomitej pozycji, by podejmować odpowiednie działania jeśli złe traktowanie faktycznie miało miejsce. Aby być w pełni skuteczne, prawo dostępu do adwokata powinno być zagwarantowane od samego początku pozbawienia osoby wolności”.

Dlatego KMPT przypomina o konieczności dążenia do zmiany standardu w tym zakresie na zgodny z normami międzynarodowymi i jak najszybszym stworzeniu

⁴⁰ Zob. Pismo Prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 25 lutego 2019 r., znak NRA.56.1.2019, Pismo Przewodniczącej Komisji Praw Człowieka przy Naczelnej Radzie Adwokackiej z dnia 2 lipca 2021 r., znak NRA.56.3.2021.

⁴¹ CPT/Inf (2011) 28.

odpowiednich warunków do realizacji prawa osób zatrzymanych do bezpośredniego oraz gwarantującego poufność kontaktu z obrońcą.

6.3. Powiadomianie osoby trzeciej o fakcie zatrzymania

Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Takie zawiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie po zatrzymaniu i po każdym przeniesieniu z jednego miejsca zatrzymania do innego. Datę, godzinę i tożsamość zawiadomionej osoby należy też odnotować w dokumentacji (np. protokole zatrzymania). Osoby zatrzymane powinny też otrzymać zwrotną informację, czy wiadomość o ich zatrzymaniu została przekazana wskazanej osobie⁴².

Delegacja ustaliła, że powyższe prawo jest respektowane w praktyce. Uprawnienie to jest jednak realizowane wyłącznie przez funkcjonariuszy Policji, niezależnie od powodu zatrzymania i charakteru czynu zabronionego, o którego popełnienie jest podejrzewana osoba zatrzymana.

W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu), zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania uzasadnia aż tak restrykcyjne środki ostrożności, a brak kontaktu z osobą bliską (szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy) może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie informacji o sposobie złego traktowania, co może skutkować podjęciem odpowiedniej interwencji.

⁴² Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 37-38 oraz CAT/OP/UKR/3, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Mongolii, CAT/OP/MNG/1, § 45-46; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23-24; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 66.

Zgodnie z zasadami ONZ „niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana”⁴³.

KMPT zaleca umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji.

6.4. Warunki materialne

W Izbie brakowało zastępczych biustonoszy, z których mogłyby skorzystać zatrzymane kobiety, w sytuacji, gdy ich prywatna bielizna ze względów higienicznych lub bezpieczeństwa (biustonosze z fiszbinami) mogłaby zostać odebrana.

KMPT jest zdania, że pozostawienie osoby zatrzymanej bez bielizny byłoby działaniem zbyt ingerującym w strefę intymności i prywatności. Ponadto zgodnie z Regulaminem PdOZ osoba zatrzymana w Pomieszczeniu korzysta z własnej odzieży, bielizny i obuwia. Jeżeli przedmioty te nie nadają się do użytku lub jeżeli ich używanie jest niedopuszczalne ze względów higienicznych, osoba ta może otrzymać nieodpłatnie potrzebną odzież, bieliznę i obuwie (§ 9 ust. 1 i 2).

Krajowy Mechanizm zaleca zapewnienie dostępności jednorazowych biustonoszy dla zatrzymanych kobiet.

⁴³ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. – Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.

6.5. Rejestracja audio-wideo przesłuchań policyjnych

Przesłuchania policyjne odbywające się na terenie Komendy Powiatowej Policji w Strzyżowie nie są co do zasady nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku⁴⁴. Taka sytuacja, w przypadkach braku obecności osoby trzeciej (np. obrońcy), stwarza poważne ryzyko tortur.

CPT podkreśla, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio-wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Taka rejestracja może zapewnić kompletny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania, w tym nacisku psychologicznego. CPT rekomenduje też rejestrację wstępnych rozpytań dokonywanych przez oficerów operacyjnych oraz wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio-wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych⁴⁵.

Międzynarodowi eksperci podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia Policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych⁴⁶. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości⁴⁷.

KMPT zaleca rejestrację audio-wideo przesłuchań policyjnych.

⁴⁴ Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 1375).

⁴⁵ Zob. Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 24; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raporty CPT z wizyt w Serbii: CPT/Inf (2018) 21, § 16 oraz CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

⁴⁶ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

⁴⁷ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

6.6. Kamery noszone na mundurach funkcjonariuszy (body cameras)

W trakcie wizytacji Krajowy Mechanizm uzyskał informację, że funkcjonariusze Policji Komendy Powiatowej Policji w Strzyżowie nie są wyposażeni w kamery noszone na mundurze (typu body cameras).

Mimo, iż Komenda Główna Policji stopniowo wyposaża jednostki organizacyjne Policji w kamery noszone na mundurach, postęp w tym zakresie jest niewystarczający. Funkcjonariusze niektórych odwiedzonych jednostek nie posiadali tego typu sprzętu, co sprzyja nadużyciom i pozbawia policjantów dodatkowej ochrony na wypadek zarzutów dotyczących przebiegu interwencji.

W ocenie KMPT kamery noszone na mundurach powinny stanowić standardowe wyposażenie funkcjonariusza. Stanowią one bowiem ważny środek zapobiegawczy, i to zarówno w odniesieniu do niewłaściwych zachowań ze strony funkcjonariuszy, jak i osób, wobec których podejmowana jest interwencja.

Kamery takie umożliwiają zarejestrowanie nie tylko faktu zastosowania środków przymusu bezpośredniego, ale również wydarzeń je poprzedzających, co pozwala na obiektywną ocenę całej sytuacji i zorientowanie się w zakresie ewentualnych potrzeb szkoleniowych dla funkcjonariuszy. Z kolei świadomość zarejestrowania całej interwencji i późniejszego wykorzystania nagrania w toku postępowania karnego i/lub dyscyplinarnego może działać odstraszająco na osoby agresywne i przyczynić się do zmniejszenia przypadków bezpodstawnego lub nieproporcjonalnego użycia środków przymusu bezpośredniego.

SPT zalecił Polsce, by funkcjonariusze organów ścigania korzystali z kamer noszonych na ciele, jeżeli jest to możliwe⁴⁸.

⁴⁸ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 47.

CPT rekomenduje je państwowi Rady Europy, podkreślając, że stanowią one dodatkowe zabezpieczenie przed nadużyciami ze strony funkcjonariuszy, jak również ochronę przed bezpodstawnymi zarzutami kierowanymi pod ich adresem⁴⁹.

W związku z powyższym Krajowy Mechanizm rekomenduje wyposażenie funkcjonariuszy w kamery nasobne i wykorzystywanie ich w jak najszerszym zakresie. Jednocześnie KMPT zwraca się w tym miejscu do Komendanta Powiatowego Policji w Strzyżowie z prośbą o informację, czy planowane jest doposażenie funkcjonariuszy w kamery nasobne, a jeśli tak, to czy zostaną one przydzielone wszystkim Policjantom, czy tylko części z nich.

6.7. Szkolenie funkcjonariuszy

Z pisma Komendanta Powiatowego Policji w Strzyżowie z dnia 5 kwietnia 2023 r.⁵⁰ wynika, iż funkcjonariusze pełniący służbę w PdOZ przeszli w 2022 r. dwa szkolenia dotyczące pełnienia służby w PdOZ oraz metod i form wykonywania zadań w PdOZ. W 2023 r. odbyło się szkolenie dotyczące pełnienia służby w PdOZ.

KMPT rekomenduje, by do programów szkoleniowych funkcjonariuszy włączyć zagadnienia związane z międzynarodowymi standardami praw człowieka i prewencją tortur, Protokołem stambulskim⁵¹, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu.

⁴⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Rumunii w 2021 r., CPT/Inf (2022) 06, par. 16, Raport CPT z wizyty w Niemczech w 2020 r., CPT/Inf (2022)18, par. 16, Raport CPT z wizyty w Hiszpanii w 2020 r., CPT/Inf (2021) 27, par. 19.

⁵⁰ L. dz. E – 579/2023.

⁵¹ Oficjalny podręcznik ONZ zawierający wytyczne w zakresie wykrywania tortur, ich dokumentowania i prowadzenia postępowań przygotowawczych. Zob. Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Office of the High Commissioner for Human Rights, Professional Training Series No. 8/Rev. 2, New York and Geneva, 2022. Uaktualniona wersja dostępna jest pod adresem: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocolmanual-effective-0> [dostęp: 19 kwietnia 2023 r.].

Szkolenia w zakresie umiejętności komunikacji interpersonalnej i Protokołu stambulskiego są szczególnie istotne w kontekście trwającej wojny w Ukrainie. Do policyjnych miejsc zatrzymań trafić mogą bowiem ofiary tortur i osoby, które doświadczyły innych traumatycznych przeżyć związanych z wojną, co może mieć wpływ na ich funkcjonowanie w społeczeństwie oraz w samym PdOZ. Policjanci powinni więc być świadomi ewentualnych problemów w tym zakresie i posiadać praktyczne umiejętności, jak radzić sobie z trudnymi sytuacjami (bez konieczności uciekania się do rozwiązań siłowych) oraz jak pomóc w sytuacji retrospekcji traumatycznych przeżyć.

W ocenie SPT szkolenie funkcjonariuszy jest mechanizmem zapobiegania torturom. Z tego też względu programy szkoleniowe wszystkich policjantów powinny obejmować międzynarodowe standardy praw człowieka, ukierunkowane na prewencję tortur i złego traktowania⁵². Ponadto wszystkie osoby sprawujące nadzór nad osobami zatrzymanymi oraz zajmujące się dokumentacją i śledztwem w sprawie tortur i złego traktowania powinny zostać przeszkolone w zakresie stosowania Protokołu stambulskiego⁵³.

W ocenie SPT stanowi on bowiem niezbędne narzędzie wykrywania, dokumentowania, zgłaszania i jako takiego powstrzymywania tortur i złego traktowania⁵⁴. Nie tylko pomaga we wczesnej identyfikacji ofiar i dokumentowaniu traury, ale również w ocenie potrzeb i dostosowaniu do nich odpowiedniej opieki⁵⁵.

⁵² Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku w 2008 r., CAT/OP/MEX/1, par. 95.

⁵³ Zob. Raport SPT z wizyty w Wielkiej Brytanii w 2019 r., CAT/OP/GBR/ROSP/1, par. 71, Raport SPT z wizyty w Portugalii w 2018 r., CAT/OP/PRT/1, par. 34.

⁵⁴ Zob. Uwagi i zalecenia SPT przedstawione w raportach z wizyt w: Polsce [CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 55], Wielkiej Brytanii [CAT/OP/GBR/ROSP/1, par. 69 i 71], Portugalii [CAT/OP/PRT/1, par. 34, 89, 93], Hiszpanii [CAT/OP/ESP/1, par. 46, 63-64, 70] i Brazylii [CAT/OP/BRA/3, par. 20-22, 34, 89, 93].

⁵⁵ Zob. Oświadczenie CAT, SPT, Specjalnego Sprawozdawcy ds. Tortur i Rady Powierniczej Dobrowolnego Funduszu ONZ na rzecz Ofiar Tortur z dnia 25 czerwca 2019 r, dostępne na: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24739&LangID=E> [dostęp: 19 kwietnia 2023 r.].

CPT z kolei wskazuje, że rozwój odpowiedniej edukacji policyjnej, wstępne przygotowanie i ciągłe szkolenia w zakresie stosowania standardów praw człowieka, krajowych norm i gwarancji są kluczowym elementem poprawy praktyk policyjnych⁵⁶.

CPT rekomenduje, by szczególny nacisk w systemie szkolenia funkcjonariuszy został położony na rozwijanie umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej, opartych na poszanowaniu godności człowieka. Posiadanie takich umiejętności pozwoli policjantowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc, a także – bardziej ogólnie – doprowadzi do zmniejszenia napięć i podniesienia jakości życia, z korzyścią dla wszystkich zainteresowanych⁵⁷.

7. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

7.1. Komendantowi Powiatowemu Policji w Strzyżowie:

1. samodzielną realizację przysługującego zatrzymanym prawa do powiadomienia osoby trzeciej, zaś tylko w sytuacjach szczególnych realizowanie tego prawa za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji;

2. respektowanie przez funkcjonariuszy zasady poufności w kontaktach osób osadzonych w PdOZ z ich obrońcami, stosownie do wymogów Kodeksu postępowania karnego oraz zaleceń SPT i CPT;

3. rejestrację audio-wideo przesłuchań policyjnych;

4. włączenie do programów szkoleniowych funkcjonariuszy pełniących służbę w PdOZ zagadnień związanych z międzynarodowymi standardami praw człowieka i

⁵⁶ Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, par. 71.

⁵⁷ Zob. Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, par. 60.

prewencją tortur, Protokołem stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu;

5. zapewnienie dostępności jednorazowych biustonoszy dla zatrzymanych kobiet.

7.2. Komendantowi Wojewódzkiemu Policji w Rzeszowie:

1. odnotowywanie w dokumentacji ewentualnych trudności w komunikacji z cudzoziemcami oraz informacji, w jakim języku komunikuje się zatrzymany oraz czy i w jaki sposób nastąpiło tłumaczenie;

2. zapewnienie, że wszelkie podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia są tłumaczone na język dla nich zrozumiały. W przypadku problemów z komunikacją należy korzystać z pomocy tłumacza, niezależnie od podstawy zatrzymania; tłumaczenie dokumentów przez tłumacza powinno być odnotowywane na dokumencie (z podpisem i pieczętką);

3. wyposażenie funkcjonariuszy w kamery nasobne oraz wykorzystywanie ich w jak największym zakresie;

4. poszerzenie katalogu oferowanych funkcjonariuszom szkoleń o zagadnienia wskazane w pkt 6.7 niniejszego raportu;

5. przekazanie Komendantowi Powiatowemu Policji w Strzyżowie środków finansowych na realizację tych spośród powyższych zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.

Opracowała: Aleksandra Osińska

Za Zespół podpisuje:

Przemysław Kazimirski

Dyrektor Zespołu

/-podpisano elektronicznie/